

Over het Laarzenpad
in de Haarlemmermeer

45

reizen

De geheimen van de Zaan

Molens, houten huizen, allerhande schepen en bootjes: alles wat al in de negentiende eeuw de Zaanstreek aantrekkelijk maakte, is er nu nog steeds. Al moet je wel wat moeite doen het te zien.

tekst JOOST VERMEULEN foto's RÉNIE VAN DER PUTTE

Het IJ is breed, de Zaan is breed:
Wie wil de Zaan bevaren?
De meisjes zijn er net gekleed
Zoals voor honderd jaren;
Haar ogen blauw en blank haar vel:
Ik mag de Zaanse meisjes wel.

Het IJ is breed, de Zaan is breed:
Wie wil de Zaan bevaren?
Men vindt er molens bij de vleet,
En rijke molenaren;
Maar wie de slanke dochters ziet,
Denkt aan de dikke molens niet.

Het IJ is breed, de Zaan is breed;
Wie wil de Zaan bezoeken?
Tsaar Peter droeg er 't ambachtskleed
en at er pannenkoeken;
Maar 't heeft hem levenslang berouwd,
Dat hij geen Zaanse had getrouwd.

De it vers van Nicolaas Beets was niet de enige loftuiting op de Zaan en haar bewoonsters die in 1873 werd gecomponeerd. In datzelfde jaar schreef de jonge Italiaanse schrijver Edmondo de Amicis in een brief aan zijn vriend in Rome over zijn ervaringen langs de Zaan: 'De aanblik van de molens is wonderbaarlijk. Als talloze scheepsmasten die in de storm op en neer worden geslingerd en beurtelings onderduiken en bovenkomen.' Ook de schilder Monet verbleef rond 1870 een aantal maanden in Zaandam: 'Zaandam is wel bijzonder opmerkelijk en er is genoeg te schilderen voor een heel leven,' schreef hij aan zijn collega Camille Pissarro. 'Huizen in alle kleuren, molens bij honderden en verrukkelijke boten.' Uiteindelijk schilderde Monet 25 Zaanse taferelen.

Molens, donkergroen geschilderde propere houten huizen, en dat alles pal langs de oever van een brede stroom: de stereotiepen van toen zijn er nog steeds. Het aantal molens draagt echter nog maar een fractie van de vele honderden die De Amicis en Monet ooit zagen. De industriële revolutie maakte niet lang daarna in

Corendon vliegt vanaf najaar op Gambia

Touroperator Corendon vliegt vanaf oktober van Amsterdam naar de Gambiaanse hoofdstad Banjul. De vluchten (zes uur vliegen) gaan elke maandag, woensdag en vrijdag en kunnen ook worden geboekt met accommodatie voor een strandvakantie of in combinatie met een acht-daagse rondreis.
www.corendon.nl

Glamping bij de boer nu ook in Zeeland

In april krijgt FarmCamps – kamperen in een compleet ingerichte safaritent op een boerenbedrijf – er twee Zeeuwse locaties bij. Mariekerke in Meliskerke is een schapenmelkerij, akkerbouw- en rundveebedrijf, met o.a. een maïsdoolhof. Bij De Kamperhoek (akkerbouw) in Vogelwaard heeft elke tent een eigen moestuin.
www.farmcamps.nl

rap tempo de zaag-, pel- en oliemolens overbodig. Wind maakte plaats voor stoom en elektriciteit.

Maar de moderne bedrijvigheid heeft op haar beurt sporen nagelaten die worden bezongen, geschilderd en bejubeld. Zeepziederij De Adelaar, de rijstpellerij van Lassie, de fabrieken van Verkade: het zijn nu even bekende iconen van de Zaanstreek als ooit oliemolen De Oude Wolf of korenmolen De Gouden Eend dat waren.

Iets soortgelijks gaat op voor de Zaanse huizen. Het drie jaren gewaterde grenenhout van weleer heeft op veel plekken plaatsgemaakt voor baksteen en beton. Maar er staan nog steeds groene houten huizen langs het water. Sterker nog: er worden er de laatste jaren steeds meer bijgebouwd, al dan niet naar origineel model. En ook de Zaanse geveltjes, die Sjoerd Soeters als kersen op een pudding ontwierp voor het nieuwe stads-hart van Zaandam, staan in de moderne reisgidsen vermeld als bezienswaardigheid.

Desondanks is de Zaanstreek geen toeristische attractie. Ja, de Zaanse Schans, waar het restant van het windgedreven verleden in een museumachtige omgeving wordt be-

waard, trekt busladingen Japanners, Duitsers en Fransen. Maar daar komen slechts weinig Nederlanders, laat staan Amsterdammers. En op het Guispad, langs het Oostende en in de historische kern van Zaanstreek kom je zelden een toerist tegen.

Slechts twee keer in zijn hele leven komt de gemiddelde Amsterdammer in Zaanstad, heeft een socioloog ooit berekend, en de kans dat één keer daarvan tijdens de jaarlijkse Dam tot Damloop is, is meer dan vijftig procent.

‘Het heeft alles te maken met het feit dat je de Zaanstreek moet leren ontdekken,’ zei Hans Luijten, wethouder van Zaanstad, ooit in een interview. ‘Wie niet de moeite neemt door te dringen in het weefsel van de stad en haar omgeving, ziet soms alleen de lelijkheid van dit gebied.’ En daar heeft deze bestuurder gelijk in, want wie met de trein of de auto naar de Zaanstreek komt, wordt afgeschrikt door de grauwe flats van Poelenburg of het rommelige industrieterrein dat zich uitstrekt vanaf het IJ tot de stad.

De Zaanstreek heeft nog een andere eigenschap waardoor haar schoon-

De rijstfabriek van Lassie in Wormer.

Fietsroute door de Zaanstreek (40 km)

RD = rechtdoor, LA = linksaf, RA = rechtsaf

We beginnen bij het Czaar Peterhuis, Krimp 23. Daar bocht naar boven richting Hogendijk RA. LA de Houthavenkade. Over de ophaalbrug. LA Spiekeroog, over het eiland tot de punt en dan terug via de Willem Pont brug naar de Hoge Dijk, LA. RD tot Provinciale weg. LA over het fietspad (niet oversteken). Volg de Voorzaan Einde bocht naar rechts. Voor de veerpont langs, RD na circa 150 meter, RA Pieter Ghijsenlaan. RD over een bedrijventerrein tot het eind. Fietspad tot Provinciale weg. LA. Bij verkeerslichten RD, steek bij de volgende verkeerslichten over en meteen LA. Volg het fietspad, passeer de spoorbaan. Bocht naar rechts. Terug bij het spoor, op de Houtveldweg, LA. Eerste LA (de Aris van Broekweg) rechts omhoog. U bent nu op de Westzanerdijk. RD over de dijk, Sla tenslotte RA, het Zuideinde op. Fiets RD naar het oude centrum van Westzaan. Rechts een smal pad naar een van de fraaiste molens van de Zaanstreek het Prinsenhof. Terug naar de weg. Rechts om het voormalige gemeentehuis heen. RD, via de Kerkbuurt naar de grote weg. Bij stoplichten oversteken en dan RD Weiver, bocht naar rechts. RD einde LA (Middel). Bocht naar rechts, parallel aan de snelweg, daar onderdoor bocht naar links. Bij fietspad RA. Dan RD. Einde LA over een houten brug meteen RA, langs snelweg. Onder het spoor door RA, fietspad. Na ongeveer 700 meter, ter hoogte van De Bres, oversteken. RD de Paul Krugerstraat in. Steek de sloot over en direct RA het Sluispad. Einde LA, de Steynstraat. LA, de Marktstraat. Houdt links aan. Krommenierweg. Kruising RA Westerstraat. Vijfde afslag RA Cor Bruynweg.

Oude fabrieken en nieuwe appartementen aan het water.

heid lang verborgen kan blijven. Ook daarover schreef De Amicis in 1873 al behartigenswaardige woorden: ‘Het lijkt alsof de bewoners op hun eigen erf voortdurend aan het bouwen zijn. Al die aan- en uitbouwsels maken dat vanaf de straat de rivier slechts op weinig plekken zichtbaar is en de straten tussen de huizen smal zijn.’

Nog steeds wordt de rivier op veel plekken aan het gezicht onttrokken door aanbouwsel van woonhuizen, werkplaatsen, schuren in alle formaten, scheepswerven en jachthavens.

Hans Luijten: “De Zaankanter was en is nog steeds een eigenheimer, en al helemaal als het zijn eigen erf betreft. Daar heeft iedereen het liefst

zijn eigen bedoeninkje en men laat zich daarover maar weinig gezeggen. Het gevolg is dat de Zaanstreek bij een eerste kennismaking vaak rommelig overkomt. Maar die kleinscha-

ligheid en dat anarchistische geven ook charme aan dit gebied.”

Wie er de moeite en de tijd voor neemt – en de fiets is dan het meest aangewezen vervoermiddel – kan uiteindelijk niet anders dan dit bemen. Want een fietstocht door de Zaanstreek levert volop verrassingen op: verstilde hoekjes, schitterende vergezichten, fraaie dorpsgezichten en de mooiste denkbare industriële architectuur. En dat alles langs een rivier die nog geen vijftien kilometer lang is.

Tegelijkertijd zul je tijdens zo’n moderne ontdekkingsreis nog wat eigenaardigheden van de Zaan en haar omwonenden ontdekken. Bijvoor-

beeld dat de Zaan geen begin en geen einde heeft, dat Oostzaan helemaal niet aan de Zaan ligt, dat ondanks het anarchistische van de Zaanstreek op één na alle bruggen over de Zaan zijn vernoemd naar leden van het koninklijk huis, dat er een enorm verschil bestaat tussen de oost- en de westoever van de rivier en dat het Zaan als streektaal nog lang niet uitgestorven is.

Ten slotte: ondanks het feit dat de Zaanstreek nog steeds tot één van de meest geïndustrialiseerde gebieden van ons land behoort, is het platteland nooit echt ver weg. Het Jisperveld, het Twiske en de Assendelferpolders zijn nergens meer dan een paar kilometer verwijderd van de oever van de rivier. Dat geeft aan een tochtje lang de Zaan nog een extra dimensie.

‘De Zaankanter was en is een eigenheimer, zeker op zijn erf’

Aan het eind, na de Molukse Evangelische kerk, RA, Noorderstraat. Einde LA (Kerkstraat) tot aan de Zaan. Daar RA. Volg de Zaan. LA, Zaanbrug over. RD, bocht naar rechts daarna opnieuw RD. Voorbij de rotonde steeds RD. Aan het eind fietspad op en dan RA. Volg de kleine groen/witte borden van de LF 7a. Door het buurtschap Bartelsluis tot aan de Zaan, Enge Wormeringdijk. Voorbij een wit huis RA. Kalverringdijk, gaat over in een fietspad langs de molens van de Zaanse Schans. Via de schans tot aan de grote weg. RA, over de Zaan Bij het stoplicht RA het beschermde dorpsgezicht van Zandijk in. Rijd RD, langs het Honig Breethuis (nr. 80) en het voormalige raadhuis (nr. 106). Daarna LA, Tuinstraat. Weer LA Dors, opnieuw LA terug op de Lage-dijk. RA bij de stoplichten de grote weg over RD. Vanaf hier steeds RD, parallel aan de Zaan. U passeert daarbij een aantal

De sluis in Zaandam, eindpunt van de Zaan.

Zaanse voedselabrieken, waaronder die van Honig, Duyvis en Verkade. Onder een snelweg verder RD, over de Westzijde. In het centrum van Zaandam waar de weg naar links buigt RD. Vlak voor de Dam LA, tot aan het water. Dan RA, langs de sluis, tot de volgende brug. LA de brug over en direct over de brug weer LA. Let op, dit is een gevaarlijke oversteek. Na de Oostzijderkerk RA, driekwart rond de kerk en schuin LA de Zuiderkerkstraat. Aan het einde oversteken LA, tussen de paaltjes door, de Klaas Katerstraat. Eerste straat RA, Ds. Baxstraat. Direct weer RA, langs het Steve Bikoplein, einde RA. Via de K. Kanstraat (RA) en de Savornin Lohmanstraat (LA) tot aan de verkeerslichten voor de Wilhelminabrug. LA. Blijf langs het water fietsen, de Prins Hendrikade. Zesde straat links, Skagerrak. LA. Tweede RA, de Zuidijk. RD tot de kruising met de Pieter Jelles Troelstralaan. LA. Aan het eind het water over en RA, met de bocht naar links. RD tot de Sultan Ahmet moskee. Voor de moskee LA E. Heimansstraat. Einde RA en na 50 meter LA het Darwinpark in, langs de kinderboerderij. Aan het eind de Weer over RD via het Smitsven. Vervolgens RA, de Ds. Martin Luther Kingweg. Bij de Walraven van Hallstraat LA, bruggetje over. Meteen RA, Laan der Vrijheid. Onder het viaduct door. Tweede links, Cor Geugjesstraat. De drukke Gerhardstraat over. Aan het eind van de Peperstraat de Beatrixbrug over RA Westzijde. Even verderop LA de Botenmakersstraat. Aan het eind van deze straat (Wilhelmina Druckerstraat) LA, meteen weer RA en opnieuw LA, het fietspad op. Vijftig meter verder RA, de Provinciale weg over. Vandaar naar het station van Zaandam.

